

Teal
Bibelt
Allm
(Om)
o

Låt oss behålla vår bibel

ETT ORD OM DEN MODERNA
BIBELKRITIKEN

AF

P. WALDENSTRÖM

En bland de mest anmärkningsvärda företeelserna på det andliga området I den närvarande tiden är den s. k. högre bibelkritiken. Att en sådan kritik även förut har förekommit, det är allmänt bekant, men så stor utsträckning, som den nu har vunnit, har den aldrig förut ägt. Dess inflytande är ock nu ett helt annat än någonsin förr. Ty även inom fromma troende kretsar har den börjat tränga ut tron på den heliga Skrift såsom Guds ord. Och vart detta skall leda, det är ej svårt att förutsäga. Den rationalismens stormvind, som i slutet af 1700-talet och början af 1800-talet förödande drog fram över den protestantiska kyrkan, har i detta avseende lämnat oss en lärdom, som visserligen icke behöver några långa utläggningar för att förstås af var man. Och det gäller för de troende att vara på sin vakt, att man icke må taga ifrån dem den bästa egendom, de hava.

Det skall icke falla mig in att i en liten, för folket avsedd skrift sådan som denna, giva mig in på vetenskapens fält. Endast i förbigående vill jag förråda, vad alla sakkunniga veta, att det under vetenskapens namn bedrives så mycken humbug, att man kan bli häpen. Men när de s. k. resultaten stå I överensstämmelse med människors önskningsar, så är det bevis nog på »vetenskapens » sanning. Människor, som aldrig ens luktat på röken af vetenskap, äro då med ens vetenskapsmän och bedöma vetenskapens resultat med en tvärsäkerhet, som endast är tänkbar hos dem, som sakna all förmåga att taga reda på, vad det är fråga om. Den, som reser sig däremot, är naturligtvis ingen vetenskapsman. Han har icke följt med. Han är efterbliven. Och att bliva utsatt för en sådan dom, det äro människor rädda för. Därför prisas än idag »kejsarens nya kläder» inom vetenskapen lika mycket som någonsin förr, tills något barn, någon lekman, vågar se och säga, att kejsaren är naken.

Att vetenskapsmän, som äro i sitt inre liv främmande för den heliga Skrifts gudomliga kraft, kritisera bibeln och säga rent ifrån, att hon ingenting annat ar än en mänsklig skrift af mycket växlande, ja, »rörigt» innehåll, det må man låta passera. De tala som den blinde om färgen. På de personer, som hava något djupare andligt behov, hava deras ord intet inflytande. Men när män, som hava anseende för kristligt allvar och liv, börja draga åt samma håll, då blir ställningen en annan. Om nu tillika allt sker under föregivande, att det endast är fråga om att »giva sanningen rätt», vilket är »en sann kristens plikt», även om det skulle kosta honom offret af hans allra käraste förutfattade meningar, vidare att här alls icke är fråga om att undergräva den heliga Skrifts anseende utan tvärtom att stärka detsamma, ja, att det allraminst är fråga om att bryta med den lutherska reformationen utan endast att fullfölja och utveckla dess grundsatser, då är

icke underligt, om många fromma snärjas i de fina garnen och lida skeppsbrott på tron. Kommer så därtill, att man leder in på samma spår dem, som skola bliva folkets andliga ledare och lärare, då är i sanning hög Lid för det kristna folket att vakna upp och se sig för, alt det ej må ryckas med. Det är lättare gjort, än man tror, att bliva snärjd. Vem skulle väl hava trott, att Eva och Adam skulle bliva snärjda af den frågan: »Skulle Gud hava sagt?» just den fråga som ligger på botten af hela den moderna bibelkritiken. Men det skedde. De skulle giva sanningen rätt även de. Det var ej fråga om att avfalla, endast att pröva, och det kunde väl icke vara farligt.

När prof. W. Rudin Gav ut sin skrift om, vad han kallade den gudomliga uppenbarelsens förnedringsgestalt, så var lätt att se, att därmed en inledning var gjord till, vad som därefter skulle komma. Dörren var väl endast ställd på glänt, men den kunde lätt brytas upp mer, när den väl och vackert var kommen ur lås, och riglarna voro tillbakadragna. »Uppenbarelsens förnedringsgestalt» det var ett oändligen väl valt ord. Man talar ju om Kristi förnedringsgestalt, varför då icke om uppenbarelsens? Men den skriften utförde endast ett förberedande arbete. Den banade väg för andra, vilka i sin ordning endast äro banbrytare för ännu andra, som skola komma och löpa linan ut, släpande med sig alla dem, som äro rädda att anses efterblivna, där vetenskapens vagn drager fram med sin Juggernaut uppå. Det hjälper icke, om en eller annan kusk blir rädd i backarna och hoppar af. Andra skola taga tömmarna och köra vidare och skratta åt de efterblivna.

* * *

Vad som otaliga gånger har förundrat mig, det är, att när bibeln innehåller uppgifter, som strida mot uppgifter, som man finner hos hedniska skriftställare eller på ruiner i Babylon och på andra ställen, så faller det sällan vetenskapen in att betvivla de senare. Nej, då är det naturligtvis bibeln, som tager fel. Men finner man I de nämnda urkunderna något, som överensstämmer med bibelns berättelser, då säger man, att »bibeln vunnit bekräftelse». Det faller nästan aldrig någon in att tänka, att det är bibeln, som bekräftar sanningen af de förra. Och dock borde väl detta ligga närmare till hands. Åtminstone borde allvarliga kristna förstå det.

Att den bibelkritiska rörelsen börjar tränga in i kretsar, som hittills varit ganska oberörda af densamma, det har man fått bevittna sommaren 1901 vid det stora kristliga studentmötet i Läckö. Dit kallades en af representanterna för denna rörelse, prof. Erik

Stave. Han är prof. i bibeltolkning och bör således äga auktoritet. Därjämte är han en af de mer försiktiga kuskarna, som jag nyss talat om, är därjämte ansedd såsom en from man. Där förenade sig således alla betingelser för att bereda bibelkritiken ingång i de unga studenternas sinnen. Det tal, som han där höll, är sedan utgivet på K. F. U. M:s förlag i Uppsala och skall sålunda fortsätta sin mission. De grundtankar, som däri framställas, kunna också anses såsom ett sant uttryck för den mer moderata bibelkritiken, som icke — åtminstone icke ännu — vill bryta med bibeln och den bibliska tron, en bibelkritik, som visserligen icke vill säga, att det, som man i årtusenden hållit för ett hönsägg, är en skorpion, men villigt medgiver, att det icke är ett hönsägg utan ett, ankägg, alltså ändå ett ägg, om än ägget av en — anka. Visserligen säger prof. Stave, att han uttalar endast sin egen uppfattning, men man kan utan fara för misstag påstå, att hans ord uttrycka en viss, mycket allmän ståndpunkt i den bibelkritiska frågan: den ståndpunkt, som man menar att varje troende kristen skulle kunna utan fara för sin tro intaga. Om jag därför upptager hans skrift till granskning, så blir det en granskning av hela ståndpunkten.

Prof. Staves skrift heter: *Bibelkritikens inflytande* på det kristliga troslivet. Den behandlar således hjärtespörsmålet, detta spörsmål, som är fullkomligt främmande för sådana kritici, som sakna kristligt trosliv, men som för en troende kristen är själva kärnpunkten, det som giver hela frågan dess egentliga intresse. Om saken icke berörde troslivet, så skulle den för den kristne icke hava större betydelse än vilken annan vetenskaplig fråga som helst. Men nu lyder spörsmålet så: »Är den säker den grund, som vår tro och vårt hopp vila på?» Det är icke längre fråga endast, om vår tro är säker, nej, utan om trosgrunden själv är det. Att någons tro vacklar, är ju beklagligt redan det. Men det kan hjälpas genom att peka på trosgrunden: det vissa Guds ord. Om däremot även denna grund vacklar, var skall man då finna stöd och fast mark för en kämpande kristen tro?

Prof. Stave börjar sitt föredrag med Pauli ord inför konung Agrippa: Jag skattar mig lycklig, att jag i dag skall försvara mig inför dig (Apg. 26: 2). Men vilken himmelsvid skillnad mellan det, som den ene och den andre försvarar! Tänk, om Paulus hade fått höra herr Staves föredrag! Stave måste själv vara övertygad, att aposteln då skulle hava blivit allt annat än glad. Ja, lian skulle säkert hava utropat: Varför tager du mina ord i din mun? Tänk, vad Gamla testamentet var för Paulus! Och vad det är för bibelkritiken! Det är väl knappt större avstånd mellan himmel och jord!

Det är alldeles sant, vad prof. Stave säger, att »den historiskt-kritiska bibelforskningen kommer att fortgå, obekymrad om både beröm och tadel» (sid. 3).

Men tvivel underkastat är däremot, vad han tillägger, att denna vetenskap endast »fullföljer sin strävan att inom sitt område söka sanningen, så långt det är möjligt att finna den». Ty det är icke så med denna forskning som med motsvarande forskning över t. ex. Homerus eller Giceros skrifter. Här spela nämligen andra faktorer in, praktiska intressen, ett inre behov att i vissa fall komma undan ljuset, medan man i andra fall söker det. Det gives ett sanningssökande, i vilket en person kan offra all sin andliga och lekamliga kraft, ja livet, för att få veta sanningen om allt mellan himmel och jord, allt utom ett: sanningen om sig själv. Och den, som tror, att den teologiska vetenskapens män äro något undantag från denna regel, han är enfaldig, om han icke är något värre. Därmed nekas naturligtvis icke, att bland dem finnas uppriktiga sanningens män. Men jag säger detta, på det ingen må låta skrämman sig. Därav, att man talar om vetenskap, om huru den seglar fram, oberörd af beröm eller tadel o. s. v. Det låter stort, förstås. Det ser något ut, när alla vimplor hissas i topp. Men om skutan styr galen kurs, så hjälpa vimplarna ingenting.

Det var en sed hos de gamla grekiska och romerska talarna, att de började sina tal med något, som kunde hos åhörarna verka en sympatisk, en välvillig stämning. Därpå berodde i de flesta fall den verkan, som talet skulle hava. Prof. Stave har icke heller försummat att begagna detta sätt. »Jag glädes i denna stund, säger han, för eder egen skull, i unge studenter af olika fakulteter från Nordens högskolor. Även om jag icke lyckas giva den utredning af ämnet, som i behöver, så är jag viss därpå, att det ljus, i söken, skall komma, därför att i begären det. 'Den som söker, han finner'. Men jag gläder mig redan åt själva sökandet. Att det från eder egen mitt uttalats en kraftig önskan om en utredning af 'bibelkritikens' betydelse för det kristliga livet, är för mig ett glädjande bevis på, att i med öppet öga följden med de stora andliga strömningarna i nutiden; och detta höves unge bildningssökande män, som vilja förverkliga kristendomens livsåskådning.» (Sid. 4.)

Det är klart, att sådana ord skulle taga djupt i en hop unga studenters hjärtan, ty det är en bekant psykologisk företeelse, att sympati och antipati oftare regera förståndet, än de regeras af detsamma.

Men herr Stave fortsätter (sid. 5): »En akademisk ungdom, som åsyftar att inom kort intaga en ledande ställning inom kyrkan eller staten, kan och får icke nöja sig blott med uppbyggelse i vanlig mening. Den behöver också någon sorts världsåskådning eller i vissa fall någon förmåga att från kristlig ståndpunkt bedöma, vad som möter den i livet, jämväl under formen af nya frukter från vetenskapens träd. En sådan förmåga att

andligen behärska nya erfarenheter är nu för tiden så mycket mera af nöden, som den andliga världsuppfattning, man under den nyss gångna generationen helt enkelt kunde förutsätta såsom undfånget arv hos ungdomen, nu är rubbad, och det på visst sätt gäller att bilda en ny».

Om någon skulle känna en viss bävan vid sådana ord, så lugnar prof. Stave honom därmed, att det alls icke är fråga om att »omforma kristendomen efter dagsmeningarna », endast att »i flera stycken» beriktiga »den förut gängse andliga uppfattningen», som »visat sig vara ett mindre noggrant uttryck för det, som är verklig kristen tro». Detta är mycket fint och behändigt uttryckt. Men frågar man, efter vilken norm detta beriktigande skall ske, så lär svaret bli: »Efter dagsmeningarna inom den vetenskap, som kallar sig den historiskt kritiska bibelforskningen ». Och så stå vi ackurat på den punkt, dit vi icke skulle komma.

Att allvarliga kristna äro rädda för en sådan bibelkritik, det är helt naturligt, och att driva ut denna räddhåga är ingen god gärning. Herr Stave säger på sid. 8 om de flesta af vår tids fromma män och kvinnor: »De ha sin skatt I lerkärl och befara, att, om kärlet slås sönder, de jämväl skola förlora skatten — en alldeles omotiverad fruktan, ty om skatten på detta sätt vore beroende af det bräckliga kärlet, så hade kristendomen för länge sedan varit död i världen, där den ofta fått byta om sådana kärl». Men här gör herr Stave ett af sina stora hopp. Ty väl har kristendomen stundom »fått byta om kärl» i den meningen, att religiösa åskådningar måst rättas eller övergivas, när de befunnits strida mot den heliga Skrift. Men det är en himmelsvitt annan sak, än vad här är fråga om, då själva den heliga Skrifts gudomliga auktoritet undergräves. Det är fast obegripligt, huru en teologie professor kan förväxla det ena med det andra.

Men för att utplåna räddhågan ännu grundligare, anför prof. Stave, vilken andlig kamp det kostat de fromma i Gamla testamentet att förstå lidandets hemlighet. »Hela Jobs bok», säger han, »som kämpar för en ny uppfattning I detta stycke, har fötts fram under en andlig strid mot en ännu då gängse åskådning, som härstammade från Mose och profeterna, men likväl börjat visa sig otillräcklig för att förklara en mängd erfarenheter I livet.» (Sid. 5 f.)

Detta är i sanning ett märkvärdigt exempel: Jobs bok bekämpar en åskådning, som härleder sig från Mose och profeterna! Taga vi nu Mose, sådan han föreligger I vår bibel, så är väl först klart, att ingen så som han betonar, att synden för lidande med sig dels såsom straff, dels såsom rättelse. Det tänker jag ock, att prof. Stave är långt ifrån att förneka. Den lidandets hemlighet, som han åsyftar, är väl hemligheten af de troendes

och gudfruktigas lidanden, då de icke genom synd ådragit sig detsamma. Men icke ens prof. Stave lär kunna leta fram någon del af bibeln, som enklare, älskligare, tydligare förklarar detta lidandes hemlighet, än vad Josefs historia gör, vilken historia vi hava redan i 1 Moseb. Om jag skulle jämföra denna berättelse med Jobs bok, så må jag icke tveka att giva företrädet åt den förra. Så långt ifrån sanningen är det, när man säger, att Job bekämpar den mosaiska åskådningen. Och det skall väl icke gå så lätt att flytta bort Josefs historia och förlägga den till samma tid som Jobs bok, ehuru det alls icke skulle förvåna mig, om jag en dagfinge höra följande »vetenskapliga» resonemang: »Mose hade en oriktig åskådning om lidandet. Josefs historia framställer en riktig åskådning. Alltså kan Josefs historia icke vara af Mose.» På ungefär liknande sätt utmönstras ju mycket annat ur Moses böcker. När vetenskapen en gång konstruerat Mose efter sitt beläte, så är det en smal sak att visa, att Moseböckernas framställning af honom är »I många stycken oriktig».

Jag hörde en gång en föreläsning af en vegetariansk läkare. Han talade om en forntida man, som levat mycket länge. Detta använde han såsom bevis för den vegetarianska dietens förträfflighet. Efteråt anmärkte jag, att den mannen dock var köttätare. Nej, svarade läkaren, ty då hade han icke levat så länge.

Ja, just så. Man antager såsom en given sak det, som skulle bevisas, och sedan bevisar man med detta bort allt, som vittnar däremot. Låt oss taga ett exempel. Paulus talar aldrig i sina skrifter om de orättfärdigas uppståndelse. Därav kan man då draga den slutsatsen, att han icke trott på densamma. Sedan kommer man till Apg. 24: 15, där Lukas låter Paulus inför Felix säga, att han tror både de rättfärdigas och de orättfärdigas uppståndelse. Vad är då enklare än att helt frankt säga: »Där lägger Lukas ur sin egen fatatur ord i Pauli mun, som Paulus aldrig har sagt»? Men med sådant må man lura teologer; i bönder går det icke in.

Men prof. Stave går vidare. Han säger (sid. 6): »vilken andlig strid ha icke Israels fromma måst föra, innan de hunnit frigöra sig från den dystra uppfattning af livet efter döden, som döljer sig bakom Ps. 6, 30 m. fl., enligt vilka människan i och efter döden är skild från gemenskapen med Gud, helt enkelt därför att hans makt icke räcker till dödsriket! Vem täljer de andliga strider, som ligga mellan detta: 'de döda kunna icke prisa Herren' (Ps. 30: 10) och Ps. 139: 'Bäddade jag åt mig i dödsriket, se så är du ock där', eller Ps. 73: 'Om mig än kropp och själ försmäkta, så är du dock, Gud, alltid mitt hjärtas klippa och min del'? Eller vad hava icke Jesu lärjungar fått kämpa mot gamla ingrodda meningar, innan de förstått korsets hemlighet, eller innan det blev dem

uppenbart, att den judiska ceremoniallagen och offertjänsten måste falla, för att evangeliets väg skulle ligga öppen och fri genom världen?»

När man läser sådant, så frågar man med förvåning: Vart vill professor Stave hän med sådana ord? Var står det, att »Guds makt helt enkelt(!) icke räcker till dödsriket?» I Ps. 6 står det icke, i någon annan psalm icke heller, men i Ps. 139 står raka motsatsen. Att uppenbarelsens fulla ljus över tillståndet efter döden icke ännu gått upp i Gamla testamentet, det må icke förundra någon. Sanningen, den fulla gudomliga sanningen, har kommit först genom Jesus Kristus (Joh. 1: 17). Att Israels helige till följd Därav hade mycken anfäktning i tanken på döden, och att dessa anfäktningar giva sig uttryck i deras psalmer och böner, det är för den, som lever ett liv i Gud, så mycket mer naturligt, som han själv under striden mellan mörker och ljus i sitt eget inre mångfaldiga gånger upplevat liknande erfarenheter. Vill man riktigt lära känna sådana växlingar mellan ljus och mörker, då må man bara blicka in i Luthers liv och skrifter. Skulle man behandla dem så, som bibelkritiken behandla bibeln, så skulle man kanske mången gång nödgas lägga in århundraden mellan erfarenheter, som Luther i sitt inre upplevat inom loppet af några dagar. Men det är en gammal erfarenhet: om man icke själv lever det liv, som de heliga levat, så är man, trots all lärdom, ur stånd att fatta, vad de skrivit. Livet blir ett kaos; alldeles såsom de levande blommorna på fältet bilda ett kaos i jämförelse med den ordning, vari den vetenskapliga botanisten har dem, sedan han lian lian pressat livet ur dem och lagt in dem i sin växtsamling.

Men vad hava för resten dessa inre strider, i vilka den troende vinner seger genom att stadigt hålla sig vid och djupare leva sig in i Guds ord — vad hava de att göra med den sak, som här är i fråga, då själva detta ord göres tvivelaktigt? Om den, som står på en klippa, darrar i benen ibland, så må det vara en helt annan sak, än om klippan under honom börjar att gunga. Nej, gode herrar kritici, gå på med eder vetenskap, så mycket I kunnen, men sägen rent ut, vad det är fråga om, så att människor må veta det, innan de sitta i nätet så, att de icke kunna komma lös!

Prof. Stave menar, att en sann kristen bör, långt ifrån att vara rädd för bibelkritiken, tvärtom älska och glädjas över den, ja »arbeta och kämpa för den» (sid. 9). Sätter man sig emot densamma, så »måste man som straff härför bära på ett dåligt samvete». Ja, alldeles så hade nog Eva fått i all sin dar bära på ett dåligt samvete, om hon icke varit så pass angelägen att veta sanningen, att hon åtminstone smakat på frukten. »Men då vetenskapen framlagt klara fakta, säger prof. Stave, så är det en sanningsälskande kristens plikt att erkänna dem.» Å ja, det är icke så bråttom. Vetenskapen har så många

gångar framlagt »klara fakta», som sedan visat sig vara rena misstag, att en troende kristen gärna kan vänta en stund. Inom vetenskapsmännens egen krets råder för resten sådan strid om de »klara fakta», att det väl icke är så säkert, att vetenskapen själv står på deras sida, som strida mot bibelns uppgifter. Dessutom må det ursäktas en troende kristen, om han icke anser det som sin plikt att tillerkänna de källor, på vilka de »klara fakta» stödj sig, större tillförlitlighet än den heliga Skrift. När allt kommer omkring, så torde det vara hon, som är den klaraste källan, och varför skulle det då vara den troendes plikt att ösa ur de grumligare? Om därför Nebukadnessar och Daniel hava stridiga uppgifter, så må det tillåtas mig att säga: »Nebukadnessar I all ära, hans gud var sextio alnar hög och sex alnar bred, nästan så bred som vetenskapen, men Daniels Gud var högre än himmelen». Detta blott som ett exempel.

»För svagare, medelmåttiga naturer», säger prof. Stave, »kan det stanna, åtminstone en tid, vid en sådan insnörd och pjunkig syn på saken. För kraftigare andar är det omöjligt att i längden hålla ut i denna instängda luft» (sid. 9). Men mot sådant tal må man väl sätta det historiska faktum, att världshistoriens väldigaste andar just från denna instängda luft, den orubbliga tron på den heliga Skrifts gudomliga auktoritet, hämtat den kraft, som gjort dem till, vad de voro. Utan »denna pjunkiga syn på saken» hade nog sådana namn som Krysostomus, Augustinus, Huss, Luther — ja, varför icke säga Paulus, Petrus och Kristus, aldrig gått över till eftervärlden. Huru långt däremot verkningarna af de »kraftigare andar», som prof. Stave talar om, komma att sträcka sig, det får historien en gång visa, ifall hon upptäcker, att de ens någonsin hava funnits till. Nej, gode herrar kritici, gån på, bäst I gitten, med edert undermineringsarbete. Eder följer allas deras livliga intresse, som känna sig störda i sin sömn af det ljus, som strålar ut ur den heliga Skrift. Men erkännen »klara fakta», erkännen, att om det någonsin i världen funnits något, som skapat stora, kraftiga andar — för stora för att få rum på en professorsstol i Uppsala — så har det varit just den tro, som I kallen »en insnörd och pjunkig syn på saken». Och av frukten lär man känna trädet mycket säkrare än av vetenskapen.

Vi måste därför bestämt protestera mot sådana yttranden som det, att »eftergifter för kritiken» skulle vara detsamma som »medgivanden åt sanningen» (sid. 9). Sådana eftergifter hava lett flera människor bort ifrån sanningen än in i henne. Det var ingenting annat än sådana eftergifter för kritiken, som skapade den rationalism, som i slutet af 1700-talet och förra hälften af 1800-talet förödde den protestantiska kyrkan, varom jag förr talat. Men även då — alldeles som nu — kallades dessa eftergifter för

»medgivanden åt sanningen», och det var genom att giva dem detta falska namn, som »vetenskapen» fick sådan makt att utplåna den kristna tron. »Vestigia terrent», säger ett latinskt ordspråk, d. ä. Spåren skrämna mig, och det må tillämpas även här. Att försöka inbilla folk, att här något annat är i görningen än att undergräva den positiva kristna tron, det vittnar om en mer än lovligt stor enfald eller vetenskaplig inbillning.

När man kommer ut ur den enfaldiga bibeltrons »instängda luft», ut på bibelkritikens luftiga fält, då »öppna sig, säger prof. Stave, lätt tvänne dörrar, förande var och en till sin ytterlighet. Antingen är sanningsintresset starkt och hänsynslöst, och då följer man detta och kastar bort ej blott kristendomen utan måhända ock allt slags religion. Eller ock är det religiösa behovet så starkt och levande, att alla 'kritikens' inkast förlora sin betydelse — i detta fall stannar man i en kristendom, som ligger långt efter tidens kulturståndpunkt » (sid. 9).

Men vad betyder väl denna motsättning mellan sanningsintresset och det religiösa behovet? Ar icke det religiösa behovet just först och framför allt ett behov af sanning? Och kan väl sanningsintresset vara för starkt? Och skall väl sanningsintresset taga hänsyn till något annat än sanningen? Prof. Stave känner uppenbarligen, att han här befinner sig på farlig mark. För att ej komma för långt måste han pruta af på sanningsintresset. Men var bliver då den vetenskapliga kritiken? Att sålunda vid en viss punkt hejda sanningsintresset är väl, vad herr Stave menar, när han på sid. 7 talar om att vara »en sansad bibelforskare.» Men där han stannar, där skola andra fortsätta. Ja, han skall kanske få se, huru många unga studerande, som han dragit med sig intill den punkt, där han själv vill stanna, skola gå vidare och därvid för honom läsa hans egna ord att »strävandet efter sanning måste i alla fall vara oss kärt och sanningen själv måste för oss äga det värde, att den uppväger offret af många gamla, oss kära vordna meningar» (sid. 5). De »sansade» bibelforskarna skola då vara de efterblivna, och »den historiskt-kritiska bibelforskningen kommer — för att begagna Staves egna ord — att »fortgå obekymrad om både beröm och tadel», ja, obekymrad om huruvida herr Stave följer med eller blir efter, obekymrad om vad som står eller ramlar i dess väg, »endast fullföljande sin strävan att inom sitt område söka sanningen, så långt det är möjligt att finna den». Och om prof. Stave af räddhåga för, vart det skulle bära, höjer ett varnande ord, så skall man taga fram hans egen bok och läsa för honom om »det sjukliga och förkrympta kristendoms-liv, där ängslan för vart det skall bära» undantränger »den frimodiga tron på Gud, som sitter vid regementet och som givit människan både åtrå efter sanningen och förmåga att finna den» (sid. 9). Ja, då skall man gentemot hans

»sans» låta honom höra hans egna ord, att man »lika litet på detta område som på något annat kan föreskriva vetenskapen gränser och säga: hitintill och icke vidare!»

Jag säger det om igen: Må vetenskapen fortgå, må den löpa linan ut, tills den når det resultat, dit varje vetenskap, som sliter sig lös från den gudomliga uppenbarelsen, måste komma: »Det finnes ingen Gud». Men må fromma teologer låta bli att försöka inbilla folk i allmänhet och unga studerande i synnerhet, att här ingen fara är för den kristna tron, ingenting att vara rädd för, utan ett Gud behagligt verk, som varje troende kristen bör älska, arbeta och kämpa för.

För att undgå de faror, som även prof. Stave måste se förefinnas, söker han en medelväg, som skall giva kritiken rätt men på samma gång skydda den kristna tron. Och då framställer han (sid. 10) följande högst märkvärdiga resonemang: »Enligt evangelisk luthersk uppfattning är den religiösa tron en omedelbar visshet om frälsningen genom Jesus Kristus, en visshet alltså som icke är beroende af någon mänsklig auktoritet, den må nu heta påve, kyrka eller vetenskap. Den, som äger denna tro, har med Jesus Kristus och Gud själv att göra, han upplever en inre erfarenhet, i kraft af vilken han är höjd över varje jordisk eller mänsklig auktoritet och står i omedelbar rapport med Gud och evighetens värld. Människors ord eller handlingar, skickelser från Gud eller läsning af hans ord hava visserligen varit medel till att föra den troende till en sådan erfarenhet. Men tron själv är en inre omedelbar upplevelse, en visshet som ej är beroende af någonting yttre.»

Har man väl hört på maken af en luthersk teologie professor? Först och främst lär det väl här komma an på, vad tron är enligt bibelns beskrivning, ej enligt luthersk uppfattning, utom för så vitt denna grundar sig på bibeln. Men för det andra vill jag fråga: Har professor Stave läst en enda rad i Luthers skrifter? Jag trotsar varje människa att kunna i Luthers skrifter leta fram ett enda ställe, där han talar så om tron. Tvärtom kan man säga: om det någonsin funnits en människa, för vilken tron och dess visshet varit absolut beroende på den heliga Skrifts auktoritet, så var det Luther. Vänder jag mig sedan till den lutherska kyrkans symboliska böcker, så finnes där ingen antydning om någon omedelbar visshet. Där är en trons visshet, som är oberoende af påve, kyrka och vetenskap, det är sant. Men detta oberoende har den tillkämpat sig just på grundvalen af den heliga Skrifts absoluta auktoritet, som den obetingat underkastar sig. För den lutherska reformationen är den heliga Skrift Guds ord, som absolut icke tål någon motsägelse utan endast fordrar trons lydighet. Och jag vill i Guds namn och i alla uppriktiga kristnas namn bedja eder, herrar kritici: *Sägen rent ifrån, att I haven fullständigt*

brutit med den lutherska reformationens grundvalar. Ty det är ärligt spel. Då vet folket, var det har eder. Och sedan kunnen I fortsätta, så långt I viljen. Den lutherska reformationens tro är alltigenom en auktoritetstro. Rubba dess grund och hela dess byggnad faller tillsammans såsom en såpbubbla. Det var Luthers stora verk att flytta tron från människofundernas lösa sand och ställa densamma på Skriftens berggrund. Den som nu menar, att han fortsätter Luthers verk genom att flytta tron vidare »åt vänster» och göra den lös även från Skriftens auktoritet, han bedrager både sig själv och andra. Han är lik en, som, sedan hans fader flyttat huset från sandfältet upp på berget, vill fortsätta sin faders verk genom att flytta huset vidare ut på jäslera.

Det fanns ock på Luthers tid personer, som hade en sådan där omedelbar, af all yttre auktoritet oberoende tro. De åberopade sig på anden, det inre ljuset, den inre erfarenheten. Luther kallade dem svärmeandar, och hans kamp mot dem hör till de väldigaste krafftagen i hela hans reformationsarbete. Våra herrar kritici äro att gratulera, att Luther är död och begravnen, och att hans graf är — i Wittenberg. Annars skulle han nog låta dem höra, huru pass tacksam han vore för deras försök att dikta på honom en omedelbar trosvisshet, som var så tvärt emot hela hans vareelse, som östanvinden är emot västanvinden. För resten borde våra lutherska teologer lära sig förstå, att ingen skymt af vetenskap finnes i ett sådant resonemang som detta: »Luther har rätt och vi hava rätt, alltså måste Luther hava tänkt som vi och hans ord tolkas i överensstämmelse därmed». Och dock är det denna tankegång, som ligger till grund för ofantligt många teologiska framställningar, som gå under luthersk stämpel. Varför viljen I då icke säga rent ut, att I frågen intet efter Luther? Varför skolen I äflas att skyla eder under hans namn, ehuru en aldrig så liten kännedom af Luther skulle visa eder, att sådant är en från topp till tå falsk förklädnad?

Alldeles i överensstämmelse med det ovan anförda säger prof. Stave på sid. 10 f.: »Denna trons omedelbarhet, dess egenskap att vara en själens direkta förbindelse med Gud utan stödet af någon auktoritet är vårt stora ovanskliga arv från den lutherska reformationen. Och med detta arv äro vi ej blott frigjorda från all yttre auktoritet utan även från all räddhåga för kritik af auktoriteter ». Men såsom luthersk professor borde herr Stave veta, att detta är *den raka motsatsen mot, livad vi verkligen ärvt från den lutherska reformationen.* Vad hans ståndpunkt representerar, det är en motreformation mot den lutherska, en motreformation af I grunden samma art som Zwickauprofeternas, om än I formen försiktigare.

Men prof. Stave säger: »Sådana inre erfarenheter äro fakta, sakförhållanden, som

ingen vetenskaplig kritik I världen kan undanskaffa; och därför behöva de ej heller stödet af någon apologetik. De stå där helt enkelt såsom en del af den verklighet, vetenskapen har att erkänna såsom given och söka förklara, om den det kan. Ingen vetenskap kan upphäva något, som är ett givet sakförhållande, en yttre eller inre erfarenhet; den kan blott inordna det inom systemet af hela erfarenheten, söka förklara det och bestämma dess värde etc. Just på grund Därav att den kristna trosvissheten är ett sådant inre erfarenhetsfaktum, är den icke beroende af den vetenskapliga undersökningen af de förmedlande, tron föregående erfarenhetsmomenten. Men den troende bör komma ihåg, att det blott är denna inre upplevelse, som är det oförytterliga, det omedelbart vissa i hans religiösa erfarenhet» (sid. 10 f.).

Det där låter något. Men prof. Stave bör såsom vetenskapligt bildad man veta, att dessa »inre erfarenheter » äro »fakta» endast i den meningen, att jag upplever dem. Vila de icke på sanningens fasta grund, så äro de helt enkelt inbillningar. Ingen har haft en svårare kamp än Luther för att genom den heliga Skrifts ord leva sig ut ur de »inre upplevelser» och »erfarenheter », som han förut levat sig in i. Dessa erfarenheter voro precis lika faktiska, som vad han sedan upplevde, och den senare upplevelsens företrädare framför den förra berodde uteslutande därpå, att den stod på den heliga Skrifts grund.

Det har aldrig uppträtt en förvillelse på jorden, utan att den hos sina anhängare alstrat en salig inre erfarenhet och upplevelse. Dessa hava känt sig frigjorda så som aldrig förr. Alla sådana skola med hänförelse instämma I prof. Staves ord: »Dessa inre erfarenheter äro fakta, sakförhållanden, som ingen vetenskaplig kritik i världen kan undanskaffa; och därför behöva de ej heller stödet af någon apologetik». Nej, säger prof. Stave, sådana erfarenheter äro något helt annat än den omedelbara af allt yttre oberoende vissheten om frälsningen genom Kristus. Men huru vet han det? Tag bort den yttre auktoriteten, den heliga Skrift, ock den ena inre upplevelsen och omedelbara vissheten har precis samma värde som den andra. Men ändå vill man inbilla enfaldigt folk, att det ingen betydelse har för den kristna tron, om man plockar sönder den heliga Skrift så, som den s. k. högre kritiken gör!

Det är därför absolut icke sant, att det är denna inre upplevelse, som är »det enda oförytterliga, det omedelbart vissa» i den troendes religionserfarenhet. Vid en stigande upplysning kan han finna, att huru omedelbart viss han var på saken, så var dock saken mycket oviss. Ock vid en ännu högre upplysning kan han finna, att hela den inre upplevelsen var en villa — en faktisk villa, om man så vill, men ändå en villa, som är allt annat än oförytterlig. Det är rent omöjligt att förstå, huru en person med någon andlig

erfarenhet kan tala så I vädret, som prof. Stave här gjort.

Alldeles i sammanhang med detta står, vad prof. Stave vidare (sid. 11) säger: »Om min tro skall bliva sund ock mitt kristendoms-liv stå i en naturlig förbindelse med verkligheten, behoven ock framstegen på min egen tid, så får jag naturligtvis icke tillsluta mig för, vad denna tid har att säga mig i dessa avseenden». Detta är just den rena rationalismens ståndpunkt. Den vill just, att tron skall »följa med sin tid». Tiden — den har ljugit och bedragit folk så många gånger, att om polisen bara finge tag i honom, så skulle han sättas inom lås och bom. Huru ofta har man icke fått bevittna, att den ena vetenskapliga tidsriktningen blåst ut sin föregångares rykande veke, sedan han vid densamma tänt sin egen dank och börjat ropa: »Här är världens ljus; den mig följer, han skall icke vandra i mörkret?» Skulle den kristna tron följa med tiden, då vore vi i sanning olyckligt ute. Men dess bättre: den sunda kristna tron lyssnar med bägge öronen till, vad Gud i ordet säger, tiden må sedan predika, vad den vill. När »Gud behåller oss fasta i ordet och i tron intill änden, det är hans goda och nådiga vilja». Så talar Luther I lilla katekesen. Och det låter helt annorlunda än talet om en tro, som är omedelbart viss, oberoende af all yttre auktoritet, även ordets. Men bibelkritiken, som är den här dagens »tid», säger: »Om en ny tid anställer nya undersökningar och kommer till andra resultat än dem, som en föregående tid erkände såsom de enda riktiga, så behöver detta alls icke rubba min religiösa tro, min visshet att genom Jesus Kristus äga gemenskap med den levande Guden» (sid. 11). Tänk, så behändigt! Men vad vet jag egentligen om Jesus Kristus och frälsningen, ifall jag tager bort den heliga Skrift? Rakt ingenting. Men man behöver kanske icke veta något om honom för att vara omedelbart viss att genom honom äga frälsning!?! Tänk, om en ny tid genom nya undersökningar kommer till det resultatet, att Nya testamentets böcker äro oäkta allesammans? Är man icke redan kommen så långt, att prof. Schmeidel i Zurich I Eneycloptedia Biblica funnit, att högst fem af de utsagor, som i Nya testamentet läggas I Kristi mun, äro äkta? Nästa man lärer nog reducera detta antal till tre, och främst kommer naturligtvis den, som låter dessa tre gå samma väg som de övriga. Men detta behöver naturligtvis icke »rubba min religiösa tro, min visshet att genom Jesus Kristus äga gemenskap med Gud». Ty denna visshet är »omedelbar», oberoende af all auktoritet och af all kritik!! Så skall det låta. Det är ju »vårt stora ovanskliga arv från den lutherska reformationen»!

Nu skall man med herr Stave kanske invända, att sådant där faller utom gränserna för en sansad bibelkritik. Men livar ligga dessa gränser? Måste man icke *i varje tid* lyssna

till, vad den tiden »har att säga oss», ifall »vår tro skall bliva sund, och vårt kristendoms liv stå i naturlig förbindelse med verkligheten, behoven och framstegen»? Och vad blir det då af den kristna tron?

Prof. Stave säger, att »så länge undersökningen (bibelkritiken) går ut på att med tillhjälp af för handen varande grunder utreda, vad som är historiskt givna sakförhållanden, så behöver ingen frukta för, att Guds frälsningsgärningar skola rubbas. Ty inför det, som visar sig vara ett historiskt faktum, måste vetenskapen böja sig; en kritik, som icke förstår att respektera fakta, förtjänar ej namnet vetenskap». Ja, det är alldeles sant, och så vitt jag vet, finnes ingen och har aldrig funnits någon, som icke insett, att vetenskapen måste »respektera fakta». Men frågan är just den, vad som är fakta, sedan den urkund, genom vilken jag skulle lära känna dem, befunnits vara till sitt ursprung och sin beskaffenhet tvivelaktig. »Guds frälsningsgärningar» äro ur det Nya testamentets skrifter sammanförda I den andra trosartikeln. Låt oss börja: Vi tro på Jesus Kristus, Guds enfödde Son. Är det ett faktum, att han är Guds enfödde Son? Och huru vet jag det? Endast af Johannes evangelium, som enligt bibelkritiken omöjligen kan vara af Johannes utan är en religionsfilosofisk tendensskrift af en alldeles okänd författare. Talet om »den enfödde» är således på sin höjd en religionsfilosofisk spekulering, som alls icke utgör någon borgen för, att saken är ett faktum.

Låt oss fortsätta: »avlad af den helige Ande, född af jungfru Maria» — är det fakta? Och huru vet jag det? Herr Stave torde känna, att mycket »sansade» teologiska vetenskapsmän anse dessa punkter för symboliska framställningar af vackra idéer men icke såsom några fakta. Att de stödjade sig på Matteus och Lukas, betyder ingenting. Matteusevangeliet är enligt Holtzmann och andra bibelkritiker »en från flera håll hämtad skrift», och Lukasevangeliets författare är enligt samma källa »en för oss obekant man, till födseln sannolikt hedning likasom Lukas». Att den faktiska verkligheten af Kristi lekamliga uppståndelse också bestrides på »fullt vetenskapliga grunder» af personer, som prof. Stave från sin ståndpunkt visserligen icke skall våga att kalla »ytterlighetsmän» eller mindre »sansade» kritiker, som »icke respektera fakta», det känner Stave lika väl som jag. Detsamma gäller i ännu högre grad Kristi nedstigande till dödsriket och himmelfärd, som väl icke hava något rum i den moderna vetenskapen annorlunda än såsom vackra sagor till omklädnad af höga idéer. Betraktar man bibeln så som prof. Stave, så har man också mycket grundade vetenskapliga skäl att förneka deras verklighet. Återkomsten till domen har naturligtvis ännu icke inträffat och kan således icke visas vara ett faktum. Dess framtida förverkligande, annorledes än

i rent andlig mening, bestrides också på otvivelaktigt vetenskapliga grunder af vetenskapsmän fullt lika sansade som prof. Stave.

Tager jag således undan dessa på »osäkra bibliska urkunder» vilande, vetenskapligt sett, mer än tvivelaktiga »fakta», så återstår af »Guds frälsningsgärningar» endast den punkten, att Jesus »är pint under Pontius Pilatus, korsfäst, död och begravnen», vilket lika väl gäller om de två rövorna och för resten varje brottsling, som Pilatus lät pina och avrätta. Tänk vilken härlig själaspis, vilken kraftig grund för den kristna tron! Men, det var ju rätt: denna tro är en »omedelbar visshet», som icke vilar på någon yttre auktoritet, och som ej heller rubbas af någon kritik. Och prof. Stave »skattar sig lycklig» att han får föra en sådan »luthersk» åskådnings talan inför det nordiska studentmötet med kristligt program I Men han är i detta endast språkrör för en hel rationalistisk riktning.

Jag går förbi prof. Staves försök att visa, huru en gudomlig ledning alltjämt uppenbarar sig i Israels folks historia. För fritänkaren bevisar hans framställning ingenting, rakt ingenting. Denna skall säkert draga på munnen däråt. För den bibeltroende är den också alldeles likgiltig. Ty att han i Israels historia ser en alldeles särskild Guds ledning, det gör han därför, att bibeln säger det. Men försvagas hennes auktoritet, så lär prof. Staves framställning ingenting hjälpa. Det underbara i Israels historia, sådan urkunderna förtälja den, upphör kanske då även att vara historiskt. Och var stå vi då?

Det är sant, vad prof. Stave säger, att »det religiösa och sedliga innehållet i bibelns böcker förblir oberört af den bibelkritiska forskningen» (sid. 19). Men detsamma kan sägas om vilken bok som helst. Om jag förvandlar de bibliska berättelserna till idel sagor, om jag säger, att den person, som skrivit t. ex. Romarebrevet, är en bedragare, som lånat aposteln Pauli namn för att vinna auktoritet, så är klart, att detta icke berör det religiösa ock sedliga innehåll, som där finnes. Men här är frågan en helt annan, Här är frågan denna: »Var är den norm, efter vilken jag med säkerhet kan döma, vad som är sann religion och sedlighet?» vad den ene håller för religion, det betraktar den andre såsom vidskepelse; vad den ene kallar sedlighet, det är I den andres ögon inskränkthet. Var är nu den norm, som avgör, vad som verkligen är religion ock sedlighet? Svarar man: »det sunda mänskliga omdömet», så stå vi på den rent rationalistiska ståndpunkten alldeles utan norm, emedan omdömet hos den ene är så olika den andres omdöme. Men hänvisar man till bibeln såsom norm, så går detta an för den, som i

henne ser icke människors ord utan Guds. Men betraktar jag bibeln såsom en gammal bok bland andra gamla böcker, där, när allt kommer omkring, de historiska berättelserna äro sagor och författarna äro personer, som icke tvekat att uppträda under falska namn och giva sina skrifter sken af att vara flera hundra år äldre, än de äro, då måste man vara professor i teologi i Uppsala för att inbilla sig och andra, att detta är en småsak, som alls icke rubbar den kristna tron, emedan denna är en »omedelbar visshet» »oberoende af all auktoritet». Nej, är det så ställt med de bibliska böckerna, må man då säga ifrån, alt hela den grund, varpå den lutherska reformationen vilade, och var förutom den hade varit ingenting, är falsk. Ty här är icke frågan den, huru »jag uppfattar den lutherska formalprincipen», såsom prof. Stave säger sid.12. Nej, att ställa frågan så, är rätt och slätt teologisk oärlighet. Frågan är, om den lutherska formalprincipen är sann eller falsk. Och varför icke då säga detta rent ut? Ty att vara lutheran nu för tiden tyckes ingenting annat vara än att kläda sig i Luthers namn och för resten göra en konst i hela Luther.

»Men, säger någon, icke går väl bibelkritiken så långt, som du skyller henne för, åtminstone icke den sansade bibelkritiken?» Nuväl, det skall jag låta prof. Stave själv svara på, ty han hör väl otvivelaktigt till de sansade.

Mose böcker äro ett rikt fält för bibelkritiken. Deras innehåll är, säger han, tillkommet under flera århundraden och långt efter Moses tid. Att Kristus kallar dem för Moses skrifter (Joh. 5: 47), det betyder ingenting. Kristus hade icke något begrepp om den moderna bibelkritikens vetenskapliga resultat. Enligt dessa äro Moseböckerna »uttryck för olika tiders, alltså olika människors, strävan att lagbinda Israels sociala och religiösa liv?» (sid. 29). De äro uppkomna ur flera urkunder, som någon redaktör — man antager Esra — sammanfattat till ett helt. En af de viktigaste urkunderna är den s. k. prästlagen (»prästkodex»). Enligt prof. Stave (sid. 33) skall denna vara författad af profeten Hesekiel. Att det i densamma står: »Herren talade till Mose och sade» o. s. v., det betyder ingenting. Det är egentligen en prästlögn från långt senare tid. Att Johannes säger: Genom Mose är lagen given (Joh. 1: 17) och att Kristus säger till judarna: Gav icke Mose eder lagen? (Joh. 7: 19), det betyder lika litet. Kritiken har ingenting emot att även offra Johannes evangelium, och så är man af med den stötstenen. Men det berör naturligtvis icke den kristna tron, som är »en omedelbar visshet»!

Prof. Stave kallar det för »den äldre uppfattningen», att Mose skulle af Gud hava »fått sig meddelad en detaljerad beskrivning på, huru helgedomen i Jerusalem skulle vara

inrättad, af huru många stycken prästernas dräkt skulle bestå etc.» (sid. 28). Nu är det väl icke om Jerusalems tempel Moses talar utan om tabernaklet i öknen. Men det må vara en småsak. Den »äldre uppfattningen », att det är så, som det står, och att Gud visade och befallde Moses allt, som han skulle göra (2 Mos. 25—26), är en villfarelse, som måste vika för den moderna kritikens ljus. Allt det där, som vi förut trott vara Guds ord, det är idel förordningar, som prästerna flera hundra år senare hittat på, och som de lagt i Guds mun såsom talade till Moses, på det att folket skulle desto bättre lyda dem.

Vida allvarligare är det, när prof. Stave låter oss veta, att »Moses och Samuel, Amos och Esaias, Jeremias och Hesekiel skulle ha haft svårt att förstå varandra, om de levat samtidigt» (sid. 32), ja att vad Jeremias talar mot templet I kap. 7: 4, skulle »för Esaias ha ljudit såsom en hädelse, åtminstone under en tid af hans liv». Därtill kan läggas, livad jag förut anfört, att »hela Jobs bok kämpar för en ny uppfattning af lidandet» I strid mot »den åskådning, som härstammade från Mose och profeterna» (sid. 6).

Allra allvarligast är dock, när prof. Stave sid. 32 säger, att »Moses icke nekar andra gudars existens vid sidan af Israels Gud» utan endast bjuder, »att man icke skulle dyrka dem». När allt kommer omkring, så säger kanske det första budet af Mose lag I rak motsats till den »äldre» »okritiska» åskådningen, att Gud-icke är en, utan att det finnes flera gudar, men att Israel skall hålla sig till bara en af dem, nämligen Jehova.

Men I allt detta ligger naturligtvis ingenting, som kan eller behöver störa den kristnes tro! Och det söker en luthersk professor att tala in I en skara studerande, ungdom, af vilken flera sedan skola gå ut och bliva folkets andliga lärare!

På samma sätt går professorn till väga med Daniels bok, som enligt hans mening icke kan vara skriven före år 168 f. Kr., alltså 400 år efter Daniels tid. Om denna bok säger han (sid. 22):

»En profetisk man, sådan som Daniel, betraktades af den senare judendomen ha känt till hela den efter honom följande historien; och därför ansåg sig författaren till boken, som bär hans namn, och som ej kan ha uppkommit förrän flera århundraden efter Daniels död, icke lägga någonting in i hans vetande, utan endast utlägga det eller, riktigare uttryckt, meddela det till sin samtids fromma, då han iklädde hela historien alltifrån Daniels egen tid intill Antiokus Epifanes profetians form och lade den i den vise mannens mun. Så länge man icke förstått detta, har man svårt att förklara judarnas egendomligt fria behandling af sina stormäns namn vid författareangivelser, ty mätt med vår tids måttstock på sanningen måste detta förfarande te sig åtskilligt annorlunda. I alla fall kan boken icke vara skriven tidigare än under den af Antiokus Epifanes inledda

religionsförföljelsen mot judarna. Och den verkliga profetian I boken mister icke härigenom sin betydelse såsom profetia, utan den får just härigenom en verklig betydelse såsom ett trösteord till de troende i deras svåra lidanden på denna tid. Fasthåller man åter vid den gamla uppfattningen, att boken är författad af Daniel, så har den icke kunnat hava någon som helst betydelse för sin egen tid».

Jag må säga, att jag häpnade, när jag först läste dessa ord. Har då författaren till Daniels bok varit en bedragare? Nej, säger prof. Stave: »Det har varken varit något fromt eller gudlöst bedrägeri, då de bibliska författarna meddelat sådant, som efter en historisk kritisk undersökning icke kan ha stått I överensstämmelse med verkligheten, utan detta har skett I fullkomligt god tro och i full överensstämmelse med deras religiösa övertygelse » (sid. 22). I sanning sköna profeter vi hava! Låt oss taga ett exempel. Antag, att P. W. gav ut en skrift under Luthers namn. Den blev läst och ansedd för att vara af Luther. Lutherska teologer åberopade sig på henne i striden om, vad som vore Luthers lära. Men så blev det upptäckt, att boken icke vore af Luther utan af P. W. Naturligtvis skulle man då ropa: »Ett sådant bedrägeri!» Men då skulle en teolog i Uppsala taga mig i försvar och säga: »Det är inget bedrägeri alls. P. W. Har skrivit i fullkomligt god tro och i full överensstämmelse med sin religiösa övertygelse. Han har varit viss, att Luther såsom en Guds man måst tänka just så där, och för att skaffa sin bok större förtroende har han satt Luthers namn på den». Är det inte mycket troligt, att professorn skulle tala så, och att studenterna skulle antaga det såsom en god lösning af knuten?

Att Kristus betraktar Daniels bok såsom skriven af Daniel (Matt. 24: 15), det kan man naturligtvis icke fästa sig vid. Ty han saknade bibelkritisk bildning. Han hade varken läst Wellhausen eller Personne ej heller S. A. Fries. Hade han läst dem, så skulle han nog hava »givit sanningen rätt» och varit »tacksam» att ha fått sina ögon öppnade. Den saken är alltså klar!

Men hur går det med profetian då? Jo, den mister icke alls sin betydelse såsom profetia, säger prof. Stave. Nej, för ingen del. Hon upphör bara att vara en profetia, och en sådan småsak är väl ingenting att göra väsen af. Tvärtom får profetian »härigenom en verklig betydelse såsom ett trösteord till de troende i deras svåra lidanden på denna tid». Ja, utan tvivel var det en ingivelse af Gud, att Danielsbokens författare hittade på att ljuga I de troende den trösten genom att inbilla dem, att hans bok var skriven af Daniel, profeten. Att sådana där heliga lögner förekomma i bibeln bör därför icke alls rubba eller bekymra tron. Ja, så resoneras det på lutherska lärostolar nu för tiden.

Om Krönikeböckernas författare säger prof. Stave: »Han besjålas af en stor och ädel strävan, nämligen att uppvisa Guds vedergällande rättfärdighet I historien.

Men han inskränker sig ej till att göra detta i stora allmänna drag, utan han vill visa det i detalj. När det historiska materialet då ej fogar sig efter den idé, som efter hans mening måste finnas i Israels historia, så omgestaltar han det, så att det kommer att giva uttryck åt denna idé. Så barnsligt och naivt allt detta än förefaller oss, och så partisk författaren än understundom bliver i sin framställning, så ligger det dock å andra sidan något högt och stort däruti, att en författare i Israel sålunda går till doms även med vissa af folkets ideal i forntiden, endast i syfte att giva Gud äran». Alldeles sammalunda talar Holtzmann om evangelierna I Nya testamentet. Han säger: »Ingenting uttrycker i så hög grad den österländska anden i bibeln som denna överallt genomträngande drift att omgestalta berättelsen till sinnebild och bärare af högre religiös och sedlig sanning». Ja, han finner, att evangelisterna därvid gått så långt, »att man på många punkter knappt mer kan urskilja, om framställningen af Jesu tal och handlingar vilar på historisk erinring eller på gammaltestamentlig sagoform.»¹

Vad som gäller om Krönikeböckerna, det gäller även alla de övriga historiska böckerna. »Ingen enda af dem», säger prof. Stave, »är att betrakta såsom en rent objektiv historisk urkund» (sid. 24). Detta, menar han, hava även judarna själva insett, då de i sin bibel kallat de historiska böckerna för »profeter» eller »skrifterna » d. ä. »heliga skrifter». »vad vi kalla historiska böcker i judarnas kanon, säger han, är af dem själva betraktat såsom helig skrift, d. ä. Historien har där framställts under religiös synvinkel från en senare tids ståndpunkt.

» Där får man således en förklaring, huru skrifter bliva »heliga skrifter» och deras författare »profeter». Det sker därigenom, att författaren under religiös synvinkel förfalskar historien. Ar icke det en enkel förklaring? Och lutherskt bekännelsetrogen sedan? Huru inskränkt har icke den gamla, även af Kristus och apostlarna hyllade åskådningen varit, som trott, att titeln »profet» och »helig skrift» skulle innebära en borgen för, att boken talade sanning och icke förvände sanningen, även om det skedde i god tro och »under religiös synvinkel».

Som bekant, är det allt annat än ovanligt, att moderna kyrkohistoriska skriftställare skriva — icke efter verkligheten utan »under religiös synvinkel», så att de, »besjåladade af en stor och ädel strävan», icke tveka att »omgestalta det historiska materialet, då det ej

¹ Nya Testamentets böcker, historisk översikt, utgiven af Schmidt och Holtzendorff, övers. Göteborg 1898.

fogar sig efter den idé, som efter deras mening måste finnas i kyrkans historia». Detta är i synnerhet fallet, när de skola skildra personer, som brutit med slentrianen och stört den allmänna kyrkliga sömnen. Kanske nu, när allt kommer omkring, förtjäna sådana skribenter icke tadel; kanske bör man tvärtom kalla dem »profeter» (I likhet med Daniel) samt betrakta deras böcker såsom »heliga skrifter». Det blir i sanning en alldeles ny och skön blick ut över »den teologiska vetenskapen».

Huru omöjligt det är, att David skulle hava skrivit alla de psalmer, som bära hans namn, det söker prof. Stave bevisa med följande ord: »David skulle då ha uttalat de innerligaste och djupaste religiösa tankar, som uttalats före Jesus Kristus, och på samma gång, oaktat sina många och stora synder, trotsat på sin förmenta oskuld och rättfärdighet, så att vi omöjligen skulle kunna fritaga honom från fariseism, och tillika uttalat så ohyggliga förbannelser över andra, att vi skulle ha svårt att tro på någon ödmjukhet eller ånger hos den mannen».

Huru lösligt resonerat detta är, bör för var och en vara lätt att se. Att en gudfruktig man, under allt erkännande af sina synder, likväl trotsar på sin oskuld i en sak, där han blir oskyldigt anklagad, vad märkvärdigt ligger väl i det? Det är väl tusen och åter tusenfromma kristna, som gång efter annan måst och måste göra detsamma. Om man anklagar en troende frikyrklig predikant låt vara att det sker under religiös synvinkel — anklagar honom för att ha slagit ihjäl sin tjänarinna, månne han då blir en farisé, ifall han gent emot alla anklagelser »trotsar på sin oskuld»? Eller innebär detta någon motsägelse mot, att han annars både enskilt och offentligt inför Gud bekänner och beder om förlåtelse för sina »många och stora synder»? Det ser ut, som om prof. Stave trodde, att icke bägge delarna kunde förekomma hos samma person.

Vad de där förbannelserna över fienderna angår, säger prof. Stave, »att den nuvarande forskningen med allt större enighet gör gällande, att de äro att betrakta såsom talade af den troende församlingen, som här uppträder och talar personifierad» (sid. 29). Detta är just en skön bekännelse om den nuvarande forskningens »vetenskapliga » — för att icke säga »profetiska» — karaktär. Ty i de åsyftade psalmerna finnes absolut ingenting, som antyder — än mindre säger — att det är någon annan än den personlige författaren, som där utgjuter sitt hjärtas känslor. Vad »den nuvarande forskningen, med allt större enighet gör gällande» däremot, är en ren dikt, som gör dess författare till »profeter» — icke professorer, ty det äro de förut, utan — profeter, som skriva »heliga skrifter», d. v. s. »under religiös synvinkel» omgestalta sanningen efter sina egna idéer.

Emellertid är det märkvärdigt att se, huru prof. Stave under denna förutsättning,

nämligen att det är den troende församlingen, som talar, finner dessa förbannelser över motståndare »icke svårare att förstå än profeternas straffförbannelser över de hedniska folken». »vad profeterna förutsäga, det bedja dessa psalmer om», tillägger han. Men om så är, varför skulle det då vara »oförklarligt » och »absolut förkastligt», att David personligen beder om detsamma? Är den troende församlingen något annat än de troende personerna? Eller kan väl en troende person i församlingens mun lägga böner, som skulle vara absolut förkastliga i hans egen? På sådana frågor kan icke givas mer än ett svar.

Att de uttryck, som David stundom begagnar, äro ovärdiga en kristen person och ännu mer en kristen församling, det är sant, men det beror därpå, att David icke var kristen. Han var en from, gudfruktig israelit, och som sådan saknade han det uppenbarelsens ljus, som vi äga i det Nya testamentets skrifter. Gamla testamentet vet icke, att Gud är kärleken. Detta är huvudsumman och kärnan af den sanning, som är kommen genom Jesus Kristus. Det är mycket även i Davids leverne, som vore absolut oförenligt med sann kristendom, men som alls icke hindrar, att han var en sant gudfruktig israelit, och det just därför att den uppenbarelse, under vilken han levde, ännu icke var det fulla ljuset. Det Gamla testamentets ljus är att likna vid morgonrodnaden, som är ljus men icke ljuset, icke heller ett ljus till skillnad från solens, utan är det ljus, som solen sänder framför sig, innan hon själv går upp.

Sådan där är nu den bibelkritik, för vilken, enligt prof. Staves mening, »en sund religiös uppfattning blott bör vara tacksam» (sid. 20). Prof. Stave anser därför, att även »den ivrigaste bibelkritiker kan med oförminskad vördnad fortfara att till sin egen uppbyggelse läsa boken framför andra böcker och vederkvickas af det ord, som i sekler hugnat hjärtan» (sid. 20). Och han ställer till studenterna, som han talar till, den uppmaningen: »Läs bibeln!» Ja, sedan han borrar håll i skutans botten, så klistrar han silkespapper däröver, på det ingen må vara rädd att stiga ombord. Men han tillägger: »Men läs den såsom tänkande och bildade människor». Se, det låter något. Och ännu mer måste det kittla i studenternas öron, när han tillägger: »Ty det är ju en akademisk ungdoms företräden framför många andra, att den kan göra bruk af sin tankeförmåga». Det är att färga silkespapperet »rosende rödt». Och det må icke förundra någon, om unga studenter af sådant bliva så tjusta, att de i verkligheten förlora all förmåga att göra bruk af sitt sunda förstånd.

Men vad innebär då, efter det ovan sagda, den där vackra frasen, att »läsa bibeln såsom tänkande och bildade människor»? Jo, det blir att läsa den så, att man t. ex. vid

läsningen af Guds befallningar genom Mose förstår, att dessa befallningar äro en långt senare tids judiska prästlögner; att man vidare vid läsningen af de historiska böckerna vet, att dessa icke äro historiska utan »profeter» och »heliga skrifter», där historien »under religionens synvinkel» »till Guds ära» förfalskas; att man vidare vid läsningen af Daniels bok förstår, att boken är skriven minst 400 år efter Daniels död af en författare, som lögnaktigt lagt sina ord såsom en profetia i Daniels mun, på det att enfaldigt folk måtte tro, att de voro Guds ord o. s. v., o. s. v. För övrigt hör också till denna akademiska bildning att veta, att Kristus och hans apostlar icke haft något rätt begrepp om de gammaltestamentliga böckernas verkliga karaktär, som först nu blivit vetenskapligt ådagalagd.

För att giva mina läsare ett litet prof på bibelutläggning enligt historisk-kritisk metod, och vad det vill säga att »läsa bibeln med förstånd», skall jag här med ledning af prof. Kautzsch försöka mig på en sådan utläggning. Låt oss taga

1 Mos. 46.

1. Och Israel bröt upp med allt, vad honom tillhörde², och han kom till Beer-Saba³, där offrade han slaktoffer åt sin faders, Isaks, Gud.⁴
5. Och Jakob bröt upp från Beer-Saba⁵, och Israels söner upplyfte Jakob, sin fader, och sina små barn och hustrur på de vagnar, vilka Faraos hade sänt till att hämta honom.⁶
6. Och de tog sina boskapshjordar — — ⁷

Tänk vilket »företräde» för den akademiska ungdomen, och i synnerhet för blivande präster, att kunna läsa bibeln på detta »förståndiga» sätt! Långt ifrån att det skall störa tron, skall det tvärtom, enligt prof. Staves mening, bereda många »kämpande själar» möjlighet att även såsom troende kristna leva i harmoni med sig själva såsom tänkande människor» (sid. 26)! Emellertid visar erfarenheten, att förmågan att läsa bibeln på

² Dessa ord äro hämtade ur en historisk skrift, som de lärde kalla »javisten», författad i Juda sannolikt i nionde århundradet f. Kr., alltså omkring 600 år efter Moses tid.

³ Här är ett tillägg af den författare, som i långt senare tid redigerat Moseböckerna och därvid gjort åtskilliga tillsatser.

⁴ Dessa ord äro hämtade ur en historisk bok, som de lärde kalla »elohisten», sannolikt författad ej långt efter »javisten», möjligen 700 år efter Moses tid. Y. 2—4 äro också af elohisten.

⁵ Även dessa ord äro ur elohisten.

⁶ Här har åter redaktören gjort ett tillägg ur egen fatatur.

⁷ V. 6 och 7 äro hämtade ur åter en annan skrift, som de lärde kalla »prästkodex». Denna prästkodex var sammansatt af flera beståndsdelar, författade på vitt skilda tider, delvis af profeten Hesekiel, omkr. 900—1000 år efter Moses tid.

detta sätt icke alls utgör något företräde »för den akademiska ungdomen». Den finnes hos hela den oräkneliga skaran af ogudaktiga fritänkare i alla grader af bildning eller brist på bildning. Den breder också med förfärande hast ut sig, sedan den från de teologiska fakulteterna med lutherskt namn fått ett vetenskapligt underlag. Få se, vad skörden blir.

Jag kunde sluta här. Men det är ännu en punkt, som jag anser mig böra taga i skärskådande. Prof. Stave säger:

»Om någonting är ett krav på vår tids kristendom, så tror jag, att det just är kravet på realism I kristendomslivet, ty på religiösa stämningar och rörlighet I känslorna är det icke brist. Men varför blir det så liten vinst för livet af de många uppskakande omvändelserna och högljudda bekännelserna? Ja, varför, om ej därför att det icke är nog realism, utan en ytlig idealism I hela uppfattningen af kristendomen? Gent emot en sådan brist har enligt min uppfattning och, jag kan tillägga: enligt min erfarenhet, den nyare bibelforskningen och dess resultat en mycket viktig mission att fylla».

Sådant tal visar, huru fullkomligt främmande prof. Stave är för det levande liv, som rör sig runt omkring honom. Att tusentals människor stå upp ur sina synder för att bekänna dem och övergiva dem, för att bliva nyktra, ärliga, gudfruktiga kristna i stället för att hava varit motsatsen; att tusentals hem, där man ingenting frågat efter Gud, ja, där barnen lärts att endast söka det, som tillhör jorden, bliva förvandlade till hem för kristen tro, Guds dyrkan och kristlig barnuppfostran; att stora skaror af människor, som aldrig bekymrat sig, vare sig om sina egna eller andras själar, nu hava en sådan åhåga ej blott om sin egen frälsning, utan även om andras, att de dels med glädje gå ut i hednavärlden såsom missionärer, dels årligen offra många hundra tusentals kronor för att befordra Guds ords spridning och predikan — är detta »en liten vinst för livet»? Härtill borde väl också läggas, huru dessa andliga rörelser, som prof. Stave åsyftar, skakat upp den svenska kyrkan ur hennes djupa dödssömn, fastän hon ännu yrvaken bannar dem, som dristat stöta henne I sidan för att få henne vaken. Är detta en liten vinst för livet? Vad hava vidare dessa andliga rörelser icke uträttat för att i kyrkligt avseende skingra mörker, bryta ok, sönderslita bojor samt åt vårt folk vinna andlig frihet? Är detta en liten vinst för livet? Är det icke realism? Men allt detta är vunnet genom den 'enfaldiga tron på bibeln såsom Guds ord. Tag bort denna tro, sätt bibelkritikens ljus i stället, och ingen är så blind, att han icke ser, vart det skall bära. Den protestantiska kristenheten skall ödeläggas, alldeles som det skedde under rationalismens tidevarv I slutet af 18:de samt början af 19:de århundradet. Otron och

den andliga döden skall utbreda sig, missionen skall småningom upphöra. Det blir realism på annat sätt. Och förödelsens styggelse skall fortsätta, tills Gud i nåd väcker upp någon, som åter tror på bibeln och tager fram henne, såsom Esra tog fram Mose lag, och läser henne I trons lydnad för ett folk, som är nära att förgås af hunger.

Det vore visserligen förmätet af mig att tro, att jag med denna skrift skulle kunna hejda bibelkritiken. Nej, kritiken kommer nog, såsom prof. Stave säger, att gå framåt, »obekymrad om beröm eller tadel», liksom Juggernaut obekymrad om huru många som krossas till döds under hjulen på hans vagn. På samma gång skall den arbeta den kyrkliga reaktionen i händerna. Så underligt detta än kan låta, så är det I själva verket helt naturligt. All kyrkohistoria vittnar nämligen, att ju mer kyrkans män satt Guds ord åt sidan, desto hårdare hava de hållit på »kyrkan».

Men vad jag med denna skrift önskar och hoppas att vinna, det är att i tid öppna ögonen på de troende I vårt land eller åtminstone på några af dem, och i synnerhet på evangelii predikanter, att de må vakna upp och se, vad fara som är å färde:

Under tal om vetenskap och forskning samt sken av from sanningskärlek håller man helt enkelt på att röva ifrån oss vår gamla bibel.

Vak upp, du kristna folk i Sverige! Vak upp, vak upp till motvärn och strid! Gud, fräls ditt folk och bevara det i ordet och i tron intill änden! Amen.